

NO. I

1996

A D A L Y A

SUNA - İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAÇ - RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

SUNA - İNAN KIRAÇ
AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLİĞİ

ANNUAL OF THE
SUNA & INAN KIRAÇ - RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

Bilim Kurulu / Advisory Board Prof. Dr. Fahri IŞIK
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Doç. Dr. Havva YILMAZ
Yayın Yönetim / Editör Kayhan DÖRTLÜK

Çeviriler / Translations Doğan Türker
T.M.P. Duggan
Margaret Payne

Yazışma adresi / Mailing address Kaleiçi Barbaros Mah. Kocatepe Sokak 25
ANTALYA-TÜRKİYE

ISSN 1301 - 2746

İÇİNDEKİLER

Refik DURU

Burdur Bölgesi Neolitik Çağ Mimarlığı ve Anadolu'daki Çağdaşları Arasındaki Konumu Hakkında	1
--	---

Fahri IŞIK

Pamfilya ve Anadolu Gerçeği	23
-----------------------------------	----

Sencer ŞAHİN

Perge Kentinin Kurucuları ve Plancia Magna	45
--	----

Esin OZANSOY

Malatas'ın Khronographia'sında Iustinianos Dönemi Doğa Olayları	53
---	----

Nevzat ÇEVİK

Yeni Bulgular Işığında Elmalı Yaylası	61
---	----

S. Yıldız ÖTÜKEN

Likya Ortaçağ Araştırmaları ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı	73
--	----

Kenan BİLİCİ

Alanya Kalesi Kazısından Çıkan Bir Duvar Çinisi	87
---	----

H. Örcün BARIŞTA

Antalya'nın Bazı Evlerinden Çalık Köşeler	95
---	----

Muhammet GÜÇLÜ

XIX. Yüzyılın Sonlarında Antalya'nın İdari ve Demografik Yapısı	105
---	-----

Giray ERCENK

Hangi Murat Paşa?	111
-------------------------	-----

Musa SEYİRCİ - Ahmet TOPBAŞ

Antalya Yöresi Motifli Yörük Mezartaşları	115
---	-----

Giray ERCENK*

Evliya Çelebi “Adalya Kalesi Evsafi...” diyerek anlatmaya başladığı Antalya için, “Kale içinde dört mahalle ve gayet sık bin ev vardır. Sokakları kaldırımdır. Her evin dört direk üstünde çardağı vardır ki, geceleri orada yatarlar. En meşhur camii, Kuyucu Murat Paşa Camii olup, kible kapısında tarihi budur:

Ola daim Murat Paşa'nın
Rahmeti hak revanına vasıl

Yaptı bu camii murat idinup
Kıldı ukba sevabını hasıl

İde hayratını hüda makbul
Adn-ı cennet ola ona menzil. Tarih 978”¹

Kitabenin çevirisini söyleyelim: “Murat Paşa’nın yaptığı iyilikler Tanrı yoluna ulaşın. (O) öteki dünya sevabı için bu camiyi yaptırdı. Tanrı bu iyiliğini kabul etsin. Ona cennet bahçelerini durak yapsın. Miladi 1570.”

Oysa caminin anakapısının üstünde 1981 yılının sonbaharına kadar asılı olan Türkçe kitabe “Kuyucu Murat Paşa Camii. Yapılış Tarihi 1550” biçiminde idi. Kuyucu Murat Paşa, bir Hırvat devşirmesi. Doğumu 1530(?) Hırvatistan, ölümü 1611 Diyarbakır. 1606 yılından ölümüne kadar geçen sürede, beş yıl sadrazam olarak görev yaptı².

Cami, Türkçe kitabede yazıldığı gibi 1550 tarihinde yapılmış ise, Kuyucu Murat Paşa bu işi henüz 20 yaşındayken gerçekleştirmiş demektir ki Kuyucu Murat Paşa'nın ismi, camiye bir yanlışlık sonucu verilmiş olmalıdır.

Durum tarafımızdan Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne iletildiğinde alınan yanıt söyleydi:

“Merkez İlçe Muratpaşa Mahallesinde bulunan Murat Paşa Camii'nin, Kuyucu Murat Paşa tarafından değil, Karaman Bey'i Murat Paşa tarafından yaptırılmış olduğu, adı geçene ait evasıtı cemaziye'l - evvel 982 hicri (miladi 1574 yılı Ağustos ayı sonu) tarihli Arapça vakfiyesinin tetkikinden anlaşılmıştır.”

1981 yılının sonbaharında kitabe bu kez “Karaman Beyi Murat Paşa Camii. Yapımı 1558” olarak değiştirildi. Oysa aşağıda inceleyeceğimiz vakıf senedinde görüldüğü gibi Murat Paşa'nın, “Karaman Vilayeti Emirül Ümerası”, yani Beylerbeyi olduğu açıkça belirtilmektedir. Bu yüzden kitabe söyle olmaliydi: “Karaman Beylerbeyi Murat Paşa Camii. Yapımı 1570”. Uyarılarımıza karşın, cami'de hala yanlış bilgi veren kitabe yerince durmaktadır.

Bizi, caminin Kuyucu Murat Paşa tarafından yaptırılmamış olduğu yargısına götürmen olgu, Türkçe kitabede caminin yapım tarihi konusunda yapılan yanlışlığı. Eğer, kitabede yapım tarihi 1550 değil de Osmanlıca kitabesinde yazdığı gibi hicri 978, yani 1570 olarak yazılmış olsaydı, “devşirme de olsa devlet katında, üst düzey yönetici olarak görev yapan birinin 40 yaşında cami yaptıracak, vakıf kuracak kadar servete sahip olması doğaldır” diye düşünecek ve camiyi yaptıranın Kuyucu Murat Paşa olduğu yanlığını sürdürcektik.

* G. Erçenek, Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Görevlisi - ANTALYA.

1 Evliya Çelebi Seyahatnemesi (1976) C / 9, 121.

2 MEB Türk Ansiklopedisi (1976) C/24, 441.

Caminin yapıldığı sırada Kuyucu, Mısır'dadır. Ve o sıralarda öldürülen Mısır Beylerbeyi Mahmut Paşa'nın kethüdasıdır.

Murat Paşa Camii'nin yapımından dört yıl sonra, yani 1574 yılında hazırlanan ve bugün Murat Paşa Vakfı olarak anılan vakfin senedinde "...islam askerlerinin kumandani olup, meliki alamin rahmetine intikal eden Murat Paşa İbni Abdüsselam Karaman Vilayeti Emirül Umerası iken..." denmekte ve senedin, "982 senesinin cemaziye'l - evvel ayının ortalarında, vakfin kurucusunun vasiyeti üzerine kethüdası (kahyası) Abdullah oğlu Mahmut tarafından düzenlendiği"³ açıkça belirtilmektedir.

Görülüdüğü gibi, camiyi yaptıran ve vakfı kur'an artık yaşamıyor. Kuyucu ise bu sırada 40 yaşındadır ve sonradan başına iş açacak olan Yemen Valiliği için Mısır'da büyük uğraş vermektedir.

Öteyandan, yine vakıf senedinden anlaşıldığına göre, doğuda İstdidos Nehri'nden (bu nehir büyük olasılıkla Aksu Irmağı'dır) Kepezaltı'na ve daha batıya, kıyıya uzanan oldukça geniş bir tarım arazisinin gelirleri ile bu araziden geçen suların üzerindeki köprülerin, hanların gelirlerinin senette yazılan amaçlar doğrultusunda harcanması öngörmektedir. Vakıf senedinde belirlenen amaçların en başında ise "...merhum ve mağfur (ölmüş-tanrı tarafından bağışlanmış) Murat Paşa'nın Antalya Kasabası'nda bina eylediği camii şerifin masalihi (işleri) ..." nin yürütülmesi olduğu belirtilmektedir⁴.

Antalya'da başka Murat Paşa Camii yoktur. Bu durumda Evliya Çelebi'nin, ismini "Kuyucu Murat Paşa Camii" olarak verdiği camii, bugün bilinen Murat Paşa Camii'dir. Ancak, isim yanlış verilmiştir.

Peki, Evliya Çelebi neden yanıldı?

Evliya Çelebi, Kuyucu Murat Paşa'nın öldüğü yıl, yani 1611 yılında doğar. Daha önce yaptığı uzun gezilerin ardından 1671 yılında 60 yaşındayken hacca gitmek için İstanbul'dan yola çıkar. Ancak yolunu uzatarak, Batı Anadolu ve Akdeniz yolunu izler. Antalya'ya da bu yolculuğu sırasında uğrar. Yani, Murat Paşa Camii'nin yapımından 101, vakfin kuruluşundan 97 yıl sonra. Bilgi aktarımının daha çok kulaktan kulağa aktarıldığı ve bu nedenle de gerçeğin bazen çok kısa sürede farklı boyutlar aldığı o dönemde 100 yıl, böyle bir yanılıgın yeterli zaman aralığıdır.

Kanımızca Evliya Çelebi'yi yanılıgına götüren bir başka etken de Kuyucu'nun 1580'den sonraki dönemde bir süre Karaman Beylerbeyliği görevinde bulunmuş, hatta 1585'te yapılan Tebriz Seferine bu görevle katılmış⁵ olmasıdır. Bu durumda biribirine çok yakın tarihlerde, her ikisi de Karaman Beylerbeyliği görevinde bulunmuş iki Murat Paşa...

Evliya Çelebi yanılıgısını seyahatnamesine taşıdı ve Antalya camilerini sayarken Karaman Beylerbeyliği yapmış Abdüsselam oğlu Murat Paşa'nın 1570 yılında yaptırdığı camiyi, Kuyucu Murat Paşa Camii olarak yazdı. Bir başka Murat Paşa tarafından yaptırılmış olmasına karşın, Evliya Çelebi'nin "Kuyucu Murat Paşa" olduğunu yazarak yaptığı yanlışlık, Antalya hakkında o günden bugüne yazılan her eserde yinelenegeldi. Hatta Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1983 yılında yayınladığı "Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler" adlı dizinin Antalya'ya ayrılan bölümünün ilaveli ikinci baskısında, caminin adı yine "Kuyucu Murat Paşa" olarak yazıldı⁶.

3 T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Arşiv ve Yayın Müdürlüğü, "1967 numaralı defterin 186 sayfa ve 43 sırasında kayıtlı Antalya'da (Abdüsselem oğlu Murat Paşa) vakfına ait Evasıtı Cemaziye'l - evvel /982 tarihli Arapça vakfiyenin tercumesi örneği.

4 Aynı yer.

5 İslam Ansiklopedisi (1987) C/8, 651.

6 Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler (1983) 543 vd.

SUMMARY

Which Murat Pasha?

In this article, Giray Ercenk investigates the identity of Murat Pasha whose name is bestowed on the Murat Pasha Mosque in Antalya, and he corrects an error which has prevailed since the days of Evliya Çelebi.

Evliya Çelebi states that the most famous mosque in Antalya is “Murat Pasha the Kuyucu Mosque”, and according to the epitaph on its southern portal, it was built in H.978 (AD.1570).

However, in the pious foundations record of Murat Pasha’s bequest dated 1574, it states that the mosque was built by “Murat Pasha the Overlord of Karaman” which means that he did not have any connection with Murat Pasha the Kuyucu, who was famed of his acts of cruelty.

This error, arising from Evliya Çelebi’s confusion about the titles of the two Murat Pashas, when he visited Antalya about a hundred years after the Mosque was built, has been repeated in every related work, written from that date to the present.

